

Կ Ո Ն Դ Ա Կ

ԳԼԽԱՐԳ ԾԱՌԱՅ ԲԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՆ-
ՀԱՍԱՆԵԼԻ ԿԱՄՕՔՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՊԻՍ-
ԿՈՊՈՍԵՊԵՏ ԵՒ ԿԼԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԼՏԻՆԱՐՔ ՀԱ-
ՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱՐ ԱԹՈՒՌՈՅ ԱՐԱ-
ՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑ-
ԻՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԼԹՈՂԻԿԻ Է. Զ. Մ. Ե. Ծ. Ն. Ի.

ՍԻՆՕԳԻ ՍՐԲՈՅ Է. Զ. Մ. Ե. Ծ. Ն. Ի.

Ծանուցանմբ:

Ի մատենադրաց անտի մերոց և օտա-
րաց հաւաստեալ զիտեմք, զի առաքելի
և բարեգործ նախնիք մեր ի հնումն բա-
զում աշխատութեամբ պատրաստէին ի դա-
ւառս զաւառս զվանորայս և ի նոսին
զկուսակրօն միաբանութիւնս, որ զցայդ
և զցերէկ աշխատէին անձնութեամբ,
և ժողովեալ զմանկտին Ազգիս կրթէին
ուսմամբ և գիտութեամբ, մինչ զի յազ-
գայնոց մերոց ոմանք թէ՛ յեկեղեցակա-
նաց և թէ՛ յաշխարհականաց՝ յառաջին
իսկ աստիճան ուսման և քաղաքակրթու-
թեան ամբառնային, քաջայայտ իսկ պար-
տի լինիլ և Անդամոց Արևիկի ժամանա-
կին ոսկի դարուն Հայաստանի առ երրորդ
Առաւելոյցը Հայաստանեայցս՝ երանելի
Թարգմանչօքն տեսմ և նոցուն աշակեր-
տօք, որպէս և ցարդ վանօրէից ոմանց ա-
նուանք յորջորջին Վարդապետք ի պատ-
ճառս լինելոյ Վարդապետք ի նոսին ի կրթ-
ութիւն մանկանց Արևիկայ: Այլ յիտ
ժամանակաց ի բառնալ քաղաքական իշ-
խանութեան յԱզգէս, և ի բաժանիլ հոգե-
ւոր իշխանութեան եկեղեցական կառավա-
րութեանն յերկուս և յերկու ճիւղս, յան-

միաբանութենէ նոցին և յանհոգութենէ
իշխանաց Ազգիս մանաւանդ յատելութե-
նէ և ի նախանձուէ և յարտաքին պատ-
ճառաց՝ բարձի թողի եղեն այն գեղեցիկ
վանական կարգք յայսոսիկ կողմունս մին-
չև ցայսօր ժամանակի, և վանօրայք մը-
նացեալք թափուր՝ ոմանք յուսանող ա-
շակերտաց և յուսուցչաց, և բազումք ըստ
ամենայնի ի միաբանակից եղբարց և ամա-
յի ի մարդկանէ, ուստի և այժմեան պատ-
րաստեալքն ի քահանայութիւն ունայն ի
հարկաւորն գիտութեանց և կրթութեանց:
Վասն որոյ յօրէ ամբառնալոյ մերոյ յԱ-
թոռ Հայրապետութեան ամենայն Հայոց
ոչ երբէք անփոյթ արարաք ի թիւս այլոց
ամենայն ներքին և արտաքին ուղղու-
թեանց՝ հոգալ և զվանական Վարդաց-
այլ իբրև կարևորագոյն խնդիր և միան-
գամայն օգտակար առարկայ փութացաք
յամին 1869 հաստատել զկանոնս կառա-
վարութեան վանական Վարդաց պատ-
րաստեալն յԱռաւելմանական յանձնաժողո-
վոյն մեծի Աթոռոյս. զոր Արարատ ամսա-
գիրն ի նոյն իսկ ամին հրատարակեաց ի
լուր ամենից, և ի գործադրութիւն վա-
նահարց վանօրէիցն:— Բայց որովհետեւ՝
որպէս պարզապէս տեսանեմք յօրագիրս
Արևիկի՝ ի հարցաքննութեան թերթից
քահանայացու Վարդաց, զի Առաջնորդք
վիճակաց կողմանցս և Յաջորդք նոցին,
մանաւանդ Արևանայ վիճակի, յակամա-
յից ստիպեալ ի կարևորութենէ քահա-
նայի առաջնառնն զձեռնադրելի անձինս
ի Արևիկի առ ի ընդ զհոգեւոր պէտս ժո-
ղովրդեանն. բայց տեսանելով մեր, զի փո-
խանակ ի յառաջադիմութիւն անդր փու-
թացուցանելոյ զժողովուրդն՝ բարոյական

կրթութեամբ, որ ըստ օրէ տգիտութեան տան պատճառս՝ զանուսումն և զսամարս ձեռնադրելով ի քահանայ. ուստի առ ի զառաջս առնուլ այնպիսի անկարգութեանց պատճառելոց ի տգիտութենէ ձեռնադրելի զիւղական Վալրաց՝ ի բարոյական փնասումն ուղղութեան պարզամիտ ժողովրդեան և բարեկարգութեանց Ակեղեցւոյ, առաջադրելով Անիօղի դպրոցացականել զպատուէր հրամանի առ ամենայն Առաջնորդս և Յաջորդս փնակաց, զի յատուկ վերահասութեամբ իւրեանց պարտաւորեցեն այսուհետեւ զամենայն քահանայացու գալիրս, որ չիցեն ուսեալք ի Հոգեւոր դպրոցս, մանաւանդ զիւղօրէիցն, անշուշտ նախ քան զսկզբնաւորութիւն զրադրութեանց, որ վասն ձեռնադրութեանն, ուսանել քաղաքացի Բնծայացւաց ի Հոգեւոր Վալրոցս, իսկ զիւղացւոցն ժողովեալ ի վանօրայս մէն մի գաւառաց ուսանիցին ի Վանական Վալրոցն զհարկաւորն քահանայական կոչման զիտելիս յընթացս զոնէ երկից ամաց. և ապա ստացեալ ի Վանահօրէն կամ ի Տեսչէն վանական զբարոցի զվաւերական վկայագիր վասն ուսման և վարուցն, ընդ նմին և ի ժողովրդոց, յոյր Ակեղեցւոյ վերայ ունին ձեռնադրել՝ զհանրադրութիւն ըստ զօրութեան Բ. յօդուածոյ կանոնական կոնդակի մերոյ տուելոյ յամին 1868, առաջի արասցեն մերձաւոր Հոգեւոր իշխանութեան առ ի առաջարկել սահմանեալն կարգաւ ի Անիօղի համաձայն Գ. յօդուածոյ այնր Աոնդակի մերոյ. և ըստ այնմ Անիօղի շարունակեսցէ զգործնական զրադրութիւնսն վասն վերածել տալոյ զնոսա յաստիճան քահանայութեան. իսկ յետ ձեռնադրու-

թեանն՝ պարտէ ձեռնադրող եպիսկոպոսին զնորընծայ քահանայն ուսուցանել տալ՝ կամ ի ձեռն դիտուն քահանայի անղւոյն, և կամ առաքել յիւրաքանչիւր գաւառի վանս, ուր զկրթութիւն էառ, առ ի ծանօթանալ լիովին անդանօր՝ համաձայն Ժ. Ա. յօդուածոյ կանոնական Աոնդակին մերոյ Վառասնօրեայ պահեցողութեամբ՝ արարողութեանց և կարգաց Ակեղեցւոյ և Հոգեւոր օրինակատարութեանց ժողովրդեան, և ապա՝ թոյլատրել նմա առնել յիւրումն Ակեղեցւոյ զքահանայութիւն:

Այլ և լսեմք, զի եպիսկոպոսունք ոմանք յԱռաջնորդաց և Յաջորդաց փնակաց կողմանցս երբեմն առանց լուծման Անիօղի ձեռնադրեն զքահանայս զսարկաւազունս և զիղերիկոսս պատճառելով թէ իցեն նոքորիք քահանայից: Բայց որում և բազումք յուսացեալ ի Վահանայատրդի լինել իւրեանց՝ ոչ ուսանին ի ժամանակին զհարկաւոր զիտելիս և ոչ պատրաստեն զինքեանս ըստ արժանեոյն կտրգի քահանայութեան, այլ անցուցանելով զցոփական կեանս բազմատեսակ մոլութեամբք՝ ի ձեռնադրութեանն պահու ստացեալ ի ժողովրդոց ոմանց զվկայադիր դիմեն առ Առաջնորդս, և իբր աղաթք և որիք քահանայից անարգել ձեռնադրին, և այնուհետեւ լինին ի մէջ ողորմելի ժողովրդեան առ ի թղայթակղութեան և անկարգութեան անուղղայ զնացիւք իւրեանց, որպէս բացայայտ երեւի ի գործս քննութեանց Անիօղի. ուստի առաջադրելով խստիւ պատուիրել և զայս ամենայն Առաջնորդաց և Յաջորդ եպիսկոպոսաց ձեռնադրել երբէք զոք յաստիճան քահանայութեան,

սարկաւադութեան և կղերիկոսութեան առանց լուծման և անօրէնութեան Սինօղի, և մի՛ տայցեն զերաւունս քահանայացուաց կրեւոյ զուրար ի յուսն առանց աստիճանի սարկաւադութեան ընդդէմ եկեղեցական կանոնաց, այլ ըստ ամենայնի վարեցին համաձայն Հայաստանեայց Եկեղեցոյ ընդհանուր կարգադրութեան:

ԳԷՈՐԳ Դ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ.

Թ. 42

ՈՅԻՆ. 1872

Յունի. 27

Ի ՄԱՅՐ ԱՅՈՒՍ Ի Ս. ԷՃՄԻԱՅԻՆ:

Սոյն այս Հայրապետական Կոնդակի պարունակած պատուէրք կարի հարկաւոր և անհրաժեշտ են Ս. Եկեղեցոյ մերոյ բարեկարգութեան համար, որով ինչ ինչ զեղծմունք և ազգի ազգի վնասք, որք կը յառաջանային Աւետական դրութեամբք ձեռնադրուած տգէտ, քահանայներէն, այսուհետեւ կը յուսամք զի նոյնպիսիքն կանհասան:

Հետեւեալ կը յանձնենք Երևանայ Գեր. Փօխ — Թեմակալին և Հ. Նախիջևանայ Արք. Փօխանորդին խորին ուշադրութեանց:

ԾԽԵԿԱԼՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ.

Ա.

Եթէ ընթերցող Հայր յիշէ, մենք ներկայ տարոյս Արարատի ամատետրականքի մէկի միջումը խօսում էինք թէ Ինչ օգուտ և նշանակութիւն ունին և պիտի ունենան ծխական դպրոցները Հայի համար, այժմ նոցա վեճակի վերայ ենք անում մեր նկատողութիւնը: Ընցեալը միշտ ներկային պէտք է ըստ որում անցեալի փորձովը մենք պէտք է գտնենք ներկայի ուղղութիւնը. բայց (ցաւելով ենք ասում)՝ որ շատ պարզ և հաստատուն փորձերը՝ որոնք մեզ համար արեան գնով նստել են, մինչ

անգամ շուտ և շուտ մոռացուել և անօգուտ դռնացի են Հայի համար: Ընչո՞ւ. . . որ կարճ և վճռողական պատասխանը միշտ լսվում է՝ «տղի տութիւն», տղիտութիւնն է յիրաւի, որ այսօրվան օրը համարեա բոլոր Հայերը միաբերան գտնում են «թէ առանց ուսումի մեզ փրկութիւն և ճարչեկայ», Բայց և այդպէս, այդ ուսումն ասացեալ բանքը Ինչպէս պէտք է ձեռք բերուի՝ տարածուի և արդիւնաւորուի. մտածողները շատ քիչ են, իսկ հոգացողները, չեմ կարող ասել թէ քանի հատ: Ուրեմն Ինչ ասել է դպրոց և ուսումն երբ զեղջուկ Հայը անտարբեր և անխօսիս է բոլորովին և դեռ ևս:

Ազգ ասելով՝ կամ Հայ գրելով՝ այս տեղ մենք չպէտք է հասկանանք մայրաքաղաքներումը և քաղաքներումը լինող մի քանի հազար մարդիք, որոնք ուսումն ունին կամ գտնէ հոգալու կարողութիւն և հասկացողութիւն: Ազգը Հայի համար գումարվում է երեք և կէս միլիոնից աւելի զեղջուկ երկրագործից, որը դարաւոր փորձերից յետոյ դեռ ևս ապրում և մշակում է այնպէս՝ որպէս թէ ամենեւին չէ անցել այդ դարերի փորձութեանց միջով և ահա այս օրս նորա պիտի կրթուին ուսանին և շարունակեն: Ինչ տեղ. . . ծխական դպրոցներումը. որի ձեռքով, քահանաների և ուսուցիչների, եթէ չկայ դպրոց, իսկ դպրոցին ուսուցիչ, ուրեմն Հայը դարձեալ մնում է անկիրթ և այս մինչ երբ:

Բ.

Այդ ո՞վ չգիտէ՝ որ այդպէս է պարոն կասեն մեզ մեր ընթերցողները՝ «այո՛ դու էլ ես էլ և շատերն էլ չգիտենք իմ պարոն, եթէ գիտենք՝ այդ բաւական չէ, պէտք է հոգանք, իսկ երբ չենք հոգացել և ոչ մի բան, և եթէ արածներս սխալ է, այս նշանակում է՝ որ չգիտենք:

Պէտք է ասելով գործը չէ հոգացվում, և գործը եթէ նա առակ և ուղղութիւն չունի, մի և նոյն է թէ չարած: Տաս տարուայ միջոցում, որքան և որքան դպրոցներ առաւօտեան ծաղկի պէս բաց և խուփ են եղել. անհաւատակելի է այս: Դուք կասէք, որ այդ ևս լաւ նշան է, ըստ որում առանց փոփոխութեան և փորձերի ոչ մի բան չէ հիմնա-